Kriminoloji

Kriminoloji, suçu, suçluluğu, suçluları, mağdurları ve ceza adaleti sistemini bilimsel yöntemlerle inceleyen çok disiplinli bir alandır. Bu bilim dalı, suçun sadece bireysel bir eylem olmadığını, aynı zamanda toplumsal yaşamı derinden etkileyen sosyal bir olgu olduğunu kabul eder. Kriminolojinin entelektüel yolculuğu, felsefi sorgulamalardan ampirik (deneysel) araştırmalara doğru evrilmiş ve bu süreç, bilimin kimliğini şekillendiren temel çatışmalarla dolu olmuştur.

Bu makaleyi Spotify'da sesli olarak dinlemek için podcast'ine bu linkten ulaşabilirsiniz.

1.1 Kriminolojinin Tarihsel Temelleri: Klasik ve Pozitivist Ekoller

Kriminolojinin tarihsel gelişimi, temel olarak iki zıt dünya görüşünü temsil eden **Klasik Ekol** ve **Pozitivist Ekol** arasındaki çatışma tarafından şekillendirilmiştir.

Bu makaleyi Youtube'da görüntülü olarak izlemek için videosuna bu linkten ulaşabilirsiniz.

- **Klasik Ekol:** 18. yüzyıl Aydınlanma Çağı'nın bir ürünü olan bu ekol, Cesare Beccaria ve Jeremy Bentham gibi düşünürlerin öncülüğünde, keyfi ve zalim ceza sistemlerine bir isyan olarak doğmuştur. Bu ekolün temel varsayımları şunlardır:
  - **Özgür İrade ve Rasyonellik:** İnsanların eylemlerini bilinçli olarak seçtiğini ve suçun, potansiyel hazzın ceza riskinden daha ağır bastığı durumlarda işlenen **rasyonel bir tercih** olduğunu savunur.
  - **Suç Odaklılık:** Analizin merkezinde suçlu birey değil, işlenen hukuki fiil, yani **suçun kendisi** yer alır. Ceza, suça göre verilmeli, suçlunun kişisel özelliklerine göre değil.
  - **Caydırıcılık:** Cezanın temel amacı intikam değil, gelecekteki suçları önlemektir. Etkili bir ceza, **kesin, hızlı ve suçla orantılı** olmalıdır.
  - **Alternatif Tarih Görüşü:** Kriminolojinin başlangıcı genellikle filozof Beccaria'ya dayandırılsa da, bir kaynak modern kriminoloji ve polisliğin asıl kurucusunun teorik argümanlar yerine pratik deneyler yapan romancı ve sulh hakimi **Henry Fielding** olduğunu öne sürer. Fielding, maaşlı dedektifler ve muhbir ağları gibi modern polisliğin temelini oluşturan yöntemleri geliştirmiştir.
- **Pozitivist Ekol:** 19. yüzyılda Cesare Lombroso, Enrico Ferri ve Raffaele Garofalo gibi isimlerle gelişen bu ekol, kriminolojide radikal bir **paradigma kayması** yaratmıştır. Temel varsayımları şunlardır:
  - **Determinizm:** Suçlu davranışının özgür iradenin bir sonucu olmadığını, bireyin kontrolü dışındaki **biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörler** tarafından belirlendiğini savunur.
  - **Suçlu Odaklılık:** Odağını suçtan **suçlunun kendisine** kaydırmıştır. Bu, ceza

adaletinin amacını da değiştirmiştir: artık amaç suça orantılı ceza vermek değil, toplumu tehlikeli bireyden korumak ve onu tedavi veya rehabilite etmektir.
    - **Bilimsel Yöntem:** Suç ve suçluluğun incelenmesinde gözlem, ölçüm ve sınıflandırma gibi doğa bilimlerine ait yöntemlerin kullanılmasını savunur.

1.2 "Suçlu" Kavramının İnşası ve Pozitivizmin Evrimi

Pozitivist Ekol, "suçlu"yu sadece keşfetmemiş, aynı zamanda onu bilimsel bir inceleme nesnesi olarak aktif bir şekilde **"icat etmiştir"**. Hapishaneler, suçluların gözlemlenebildiği, ölçülebildiği ve sınıflandırılabildiği birer **"laboratuvar"** işlevi görmüştür. Bu süreç, hapishane duvarlarının yarattığı hukuki ayrımı (mahkum/mahkum olmayan) sanki doğal veya biyolojik bir farklılıkmış gibi sunmuş ve bilim, bu varsayımsal "farklılığı" kanıtlamak için yola çıkmıştır. Sosyolog David Garland'a göre, Pozitivist Ekol'ün en önemli kavramsal hamlesi, suçun bireyin yapısındaki bir patoloji olduğu fikrini içeren **"suçluluk" (criminality)** kavramını icat etmesidir.

Pozitivist düşünce zamanla biyolojik determinizmden uzaklaşarak sosyolojik ve psikolojik açıklamalara yönelmiştir. Bu evrimde, suça itilen çocuk sayısındaki artış gibi gözlemlenebilir toplumsal olgular etkili olmuştur. Bu süreçte gelişen başlıca teoriler şunlardır:

- **Anomi ve Gerilim Teorisi:** Toplumsal normların zayıflaması (anomi) veya kültürel hedefler ile meşru yollar arasındaki dengesizliğin (gerilim) suça yol açtığını savunur.
- **Sosyal Süreç Teorileri:** Suçun, sosyal etkileşim yoluyla öğrenildiğini (Sosyal Öğrenme Teorisi) veya bireyin toplumla olan bağlarının zayıflamasıyla (Sosyal Kontrol Teorisi) ortaya çıktığını öne sürer.
- **Sosyal Yapı Teorileri:** Suçun nedenlerini yoksulluk ve fiziki çürüme gibi mahalle özelliklerinde (Sosyal Düzensizlik Teorisi) veya alt sınıfa mensup gençlerin kendi normlarını oluşturmasında (Alt Kültür Teorisi) arar.
- **Eleştirel Kriminoloji:** Ceza adaleti sisteminin egemen sınıfın çıkarlarını koruyan bir araç olduğunu savunur.

1.3 "Hiçbir Şey İşe Yaramıyor" Krizi ve Kanıta Dayalı Bilimin Yükselişi

1970'lerde, sosyolog Robert Martinson'ın rehabilitasyon programlarının suç tekrarını önlemede başarısız olduğunu iddia eden raporuyla popülerleşen **"hiçbir şey işe yaramıyor" (nothing works)** tezi, kriminolojide derin bir kriz yarattı. Bu tez, rehabilitasyon çağının sonunu getirerek kitlesel hapsetme ve cezalandırıcı politikalar dönemini başlattı.

Ancak kaynaklar bu tezin bir **"efsane"** olduğunu ve politik olarak kullanışlı olduğu için gerçeğin göz ardı edildiğini vurgulamaktadır. Bu krize verilen bilimsel yanıtlar, kriminolojiyi

daha olgun bir bilime dönüştürmüştür:

- Ted Palmer gibi araştırmacılar, Martinson'ın verilerini yeniden analiz ederek incelenen programların neredeyse yarısının **olumlu sonuçlar verdiğini** göstermiştir.
- Martinson'ın kendisi 1979'da bu tezini reddetmiş, ancak bu düzeltme büyük ölçüde duymazdan gelinmiştir.
- Yüzlerce çalışmanın sonuçlarını istatistiksel olarak birleştiren **meta-analiz** gibi yeni yöntemler, bazı tedavi programlarının suçu azaltmada anlamlı bir etkiye sahip olduğunu kanıtlamıştır.

Bu kriz, iyi niyetin tek başına yeterli olmadığını ve politikaların somut verilere dayanması gerektiğini gösteren **"kanıt temelli kriminoloji"** anlayışını doğurmuştur. Cambridge-Somerville Gençlik Çalışması gibi iyi niyetli projelerin, test edilmediğinde yarardan çok zarar getirebileceği acı bir şekilde kanıtlanmıştır.

1.4 Çağdaş Kriminoloji: Disiplinlerarası ve Uygulamalı Bir Bilim

Günümüzde kriminoloji, artık sosyoloji veya hukuk gibi alanların bir alt disiplini olmaktan çıkarak kendi ayakları üzerinde duran, uygulamalı ve dinamik bir bilime dönüşmüştür. Çağdaş kriminolojinin temel özellikleri şunlardır:

- **Disiplinlerarası Yapı:** Suç olgusunun karmaşıklığını anlamak için sosyoloji, psikoloji, hukuk ve ekonomi gibi birçok farklı disiplinden yararlanır.
- **Uygulamalı Odak:** Yalnızca teori üretmekle kalmaz, aynı zamanda suç önleme stratejileri geliştirmek, ceza politikalarını değerlendirmek ve rehabilitasyon programları tasarlamak gibi pratik hedeflere yönelir.
- **Genişleyen Konu Alanları:** Mağdur bilimi (viktimoloji) ve siber suçlar gibi yeni suç türlerini inceleyerek kapsamını sürekli genişletmektedir.
- **Bilimsel Yöntem:** Teorilerini test etmek için istatistiksel analizler, deneysel tasarımlar ve meta-analiz gibi titiz ampirik yöntemlere dayanır.

Sonuç olarak, kriminolojinin tarihi, basit bir bilimsel ilerleme öyküsünden çok daha karmaşıktır; yanlış yorumlanan raporlar, kurumsal önyargılar ve beklenmedik sonuçlarla şekillenmiştir. Disiplin, özgür irade ve determinizm gibi kurucu felsefi tartışmalarını sürdürürken, bir yandan da kanıta dayalı, uygulamalı bir bilim olma misyonunu yerine getirmektedir.